

First Submitted: 15 October 2018 Accepted: 25 December 2018

DOI: 10.33182/bc.v9i1.631

Genişletilmiş Bilincin Olanığı Üzerine

Argun Abrek Canbolat[±]

Öz

Bu çalışmada, genişletilmiş zihnin olası olup olmadığı araştırılmaktadır. Bunu yaparken hem genişletilmiş zihin tezine hem de genişletilmiş bilinç tezine değinilmektedir. Genişletilmiş zihin tezinin ele alınmasının nedeni, genişletilmiş zihin tezi ile olan yakın ilişkisidir. İlk bölüm, dolayısıyla, genişletilmiş zihin tezini ele alırken, özellikle “denklik ilkesi”nin, bazı düşünce deneyleri ve bu deneylerin tez ile olan alakalarının ve “algı-eylem” bağıllığının üzerinde durmaktadır. İkinci bölümde ise Andy Clark’ın genişletilmiş zihin tezine karşı çıkışları, Victor Loughlin’in ve Karina Vold’un tezi destekleyen önerilerine de odaklanarak ele alınmaktadır. Öyle görünmektedir ki, Andy Clark ve paralel olarak da David Chalmers tarafından bilinç süreçlerinin hızı baz alınarak yapılan öneriler, Vold’un da dediği gibi, yanlıştır. Loughlin ve Vold’un argümanları ve düşünce deneyleri ışığında denebilir ki, genişletilmiş zihin tezi artık daha olası görünmektedir. David Chalmers tarafından “direktlik” üzerinden bilincin içselliğini destekleyen bir argüman geliştirilmiş olsa da, hâlâ, Chalmers’in da kabul ettiği üzere, bu tür bir direktlik için yeter koşullar belirlenmiş değildir. Bu makalenin amacı, söz konusu tartışmaları eleştirel bir bakış açısı ile ele alarak Türkçe literatüre katkıda bulunmaktır.

Anahtar sözcükler: Genişletilmiş bilinç; genişletilmiş zihin; biliş; denklik argümanı; algı-eylem

Abstract

On The Possibility of Extended Consciousness

In this paper, I aim to analyse the answers to the question about whether extended consciousness is possible. To this end, I examine both the extended mind thesis and the extended consciousness thesis. The extended mind thesis is analysed as it is important to understand the extended consciousness thesis within the framework of this paper. The first part deals with the extended mind thesis and places special emphasis on the ‘parity principle’, some thought experiments (and their relation to the thesis) and ‘perception-action’ dependence. In the second part, I examine the extended consciousness thesis by looking at Andy Clark’s responses to such a thesis and focusing on the recent discussions prompted by Victor Loughlin’s and Karina Vold’s accounts. It seems that the original refutation by Andy Clark and David Chalmers, centring on the speed of conscious processes, is misleading, as Vold objected. Following the arguments and thought experiments of Loughlin and Vold, it can be said that the thesis of extended consciousness seems more plausible than was the case before. Although there is now a special emphasis on ‘directness’, as a criterion to account for the consciousness internalism of Chalmers, it can still be said that, as Chalmers also state, no sufficient condition is represented for such directness. The aim of this paper is to contribute to corresponding Turkish literature by highlighting the recent discussions concerning the extended consciousness thesis.

Keywords: Extended consciousness; extended mind; cognition; parity argument; perception-action.

[±] Argun Abrek Canbolat, Lund Üniversitesi, Felsefe Bölümü, İsveç. E-mail: aabrekcanbolat@gmail.com.

Giriş¹

Zihinsel bir süreç olarak “bilis”in her zaman insan kafasının içinde gerçekleştiği düşünülmüştür. Ancak, David Chalmers ve Andy Clark tarafından yazılan “The Extended Mind” (Genişletilmiş Zihin) (1998) adlı makale bazı düşünceleri provoke etmiştir. Bunlar arasında en radikal olanı ve makalenin ana tezini oluşturan düşünce ise, bilis’in insan kafatası sınırlarını aşabileceği düşüncesidir. Peki bilis üzerine geliştirilen bu normal dışı ve bazılarınca kabul edilemez tez, bilinci de içine alacak şekilde daha kapsamlı hale getirilebilir mi? Bu makalede, öncelikle, “Genişletilmiş Bilinç” (GB) tezinin daha iyi anlaşılabilmesi adına “Genişletilmiş Zihin” (GZ) tezi ele alınıp incelenecek, ardından “Genişletilmiş Bilinç”in olanağına dair bazı tartışmalara yer verilecektir. Öyle görünmektedir ki GB konusu sanıldığı kadar kolay bir kenara atılacak gibi değildir. Bilincin genişletilemeyeceğini iddia etmeye devam eden düşünürler her ne kadar çoğunlukta olsa ve kabul görse de bazı iddialar akıllarda soru işaretlerinin devam etmesine yol açmakta ve GB ile ilgili bizi daha olumlu düşünmeye sevk etmektedir.

Genişletilmiş Zihin:

‘The Extended Mind’ (1998) adlı makalede Andy Clark ve David Chalmers aktif bir dışsalcılığı ve genişletilmiş bir bilisi savunmaktadırlar. Onlara göre “bilisel süreçler tamamen kafanın içinde değildir” (Clark ve Chalmers, 1998: 8). Yani, bazı durumlarda, “insan organizması, dışarıdaki bir varlık ile kendisi bir bilisel sistem olarak nitelendirilebilecek bir *eşleşmiş sistem* oluşturacak şekilde iki yönlü bir etkileşime girerek bir bağlantı oluşturur” ve “[eşleşmiş] bir sistemin tüm parçaları aktif nedensel roller üstlenir” (1998: 8). Bu çeşit, eşleşmiş bir sistemde, organizma ve dışsal parça ortaklaşa çalışır. Yani Clark ve Chalmers’ın aktif dışsalcılığı Putnam ve Burge’ün pasif dışsalcılığına bu anlamda benzememektedir (1998: 9).² Ortaya konulan meselenin daha iyi anlaşılması için bir örnek vermek yararlı olacaktır. Clark ve Chalmers, iki farklı kurgusal kişiliği karşılaştırarak bir örnek vermektedirler: Inga ve Otto. Inga sağlıklı bir insandır ancak Otto Alzheimer hastalığından mustarıptir. Her ikisine de modern sanat müzesinde bir gösteri olacağı söylenmiştir. Inga modern sanat müzesinin nerede olduğunu hatırlamaktadır ancak Otto, hastalığından dolayı hatırlayamamaktadır. Ancak, bu tür durumlarda yardımcı olması için, Otto’nun bu tür lokasyonları ve buna benzer şeyleri not aldığı bir defteri mevcuttur. Inga, basitçe, düşünür ve müzenin yerini hatırlar. Öte yandan Otto not defterine göz atar ve bilgiyi buradan alır. Clark ve Chalmers’a göre, “not defteri Otto için, hafıza Inga için nasıl bir rol oynuyorsa öyle bir rol oynamaktadır” (1998: 13). Bu anlamda, enformasyonun atıf yaptığı yer çok önemli değildir, Otto’nun zihni kafatasının sınırlarını aşar ve not defteri ile eşleşmiş bir sistem oluşturur. Inga ve Otto arasında, tabii ki, devamlılık veya iç görü ve algı bağlamında bazı farklar vardır ancak Clark ve Chalmers’a göre bunlar ancak “*yüzeysel farklardır*” (1998: 13).³ Bu nokta, şöyle açıklanabilir⁴:

Argüman şudur ki, normal şekilde ekolojik olarak bulunan beyin için enformasyonun kafanın içinde mi tutulduğu, dış dünyada mı bırakıldığı; doğru enformasyon, eylemleri,

¹ Bu makale, kısmen, yazarın *Persisting Humans: A Study on Vague Composition in Four-Dimensional Space-Time* başlıklı doktora tezinin ‘4.5.3.2’ bölümü geliştirilerek üretilmiştir.

² Clark’ın görüşüne göre, “[dışsalcılığın] aktif versiyonunda, (diyelim ki bir organizmik ikiz için) kafatası içi yapıyı sabit tutsak ve dışsal yapıyı bir alt kategoride değerlendiresek veya tamamen dışarda bıraksaydık, kişinin genel davranışı değişikliğe uğradı” (Clark, 2009, 967).

³ Aynı zamanda dikkat çekmekte fayda vardır ki, GZ zihinsel durumların ‘içeriği’ ile ilgili değildir, bu durumların “taşıyıcıları” ile ilgilidir.

⁴ Daha fazlası için bkz. Canbolat (2015: 82-90)

önceden taşımakta olduğumuz inançlarla bağlantılı hale normal bir şekilde getirdiğimiz biçimde yönetirse, doğru zamanda alındığı ve yapılandırıldığı sürece fark yaratmaz (Clark, 2009: 966).

Anlaşıldığı kadarı ile, enformasyonun nerede lokalize olduğu, biliş süreci için bir fark yaratmıyor. Bir telefon numarasını ezberlemem ve bana sorulduğunda yanıtlamam ile telefonuma veya bir deftere kaydedip sorulduğunda oraya bakarak yanıtlamam arasında bilişsel olarak “yüzeysel” farklar dışında bir fark yok denilebilir. GZ tezini daha kısa ve öz bir şekilde sunmak gerekirse, şöyle diyebiliriz:

Bir öznenin bilişsel süreçleri ve zihinsel durumları; bilişsel süreçlerin süregelmesinde doğru roller üstlendikleri sürece, o özneye dışsal olan bazı entiteler tarafından yapılandırılabilir (Chalmers, 2018: 2).⁵

Provokatif karakteri ile GZ tezi, birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Chalmers’a göre, tezin bu şekilde kavramsallaştırılmasına yönelik en vurucu eleştirilerden bir tanesi Kati Farkas tarafından 2012’de yapılmıştır.⁶ Farkas, tezin *bu haliyle* “zayıf” bir tez olduğunu öne sürmektedir. Tez, bu hali ile ilginç olmaktan uzaktır. Nedeni ise “genişletilmiş devre” durumlarında zaten GZ tezinin bariz olmasıdır. Şöyle ki, beynimize yerleştirilecek olan ve ilgili bölgenin görevini devralan silikon bir devre de beynimizin işlevsel bir parçası haline gelebilir ve bu çok da ilginç bir durum değildir. Dolayısıyla GZ’nin “zayıf” hali sadece bu durumu dile getirmiştir denilebilir (Chalmers, 2018: 3). Jerry Fodor’un Clark’ın kitabı *Supersizing the Mind* (2008) üzerine yaptığı eleştiriye yanıt olarak Clark da benzer bir durumu örneklemektedir:

Şimdi de ufak bir beyin hasarı alan ve basit aritmetik işlemleri sadece nöral kaynaklarını kullanarak yapamayan bir kişinin (Diva diyelim) durumunu düşünelim. Dışarıdan Diva’nın beynine, önceki işlevselliğini sağlayacak bir biçimde silikon bir devre takılıyor. Diva artık bölme işlemi yapabilir durumda, bunu yaparken de işin çok az bir kısmı beyin ve silikon devre arasında pay edilmekte: Özü itibari ile tamamen zihinsel olan bu süreç (bölme işlemi) hibrid bir biyoteknolojik sistem ile desteklenmiş oluyor. Sadece bu bile, tabii kabul ederseniz, *Supersizing the Mind* kitabının anahtar ilkesini gösteriyor. O da şöyle özetlenebilir: Biyolojik olmayan kaynaklar, eğer insan beynindeki devam eden süreçlere, uygun olacak şekilde bağlanırlarsa, kendi içinde özsel olarak bilişsel sayılabilecek daha büyük devrelerin parçaları olarak kabul edilebilirler. (Chalmers, 2018: 3)

Genişletilmiş devrelerin gerçekten GZ için örnek oluşturup oluşturmayacağı konusunda Farkas haklı gibi görünüyor. Chalmers, bu doğrultuda Farkas’ın eleştirilerini de göz önünde bulundurarak GZ tezinin daha güçlü bir versiyonunun ortaya atılması gerekliliğini savunmaktadır. Bu versiyon Diva örneğini desteklemekten ziyade Otto örneğini desteklemelidir. Bu tarz örnekler mevcuttur, ancak Chalmers’a göre hiçbirisi yeterli görünmemektedir (2018: 4). Bunlardan bir tanesi yine “zayıf” ve “güçlü” tezler arasında ayrım yaparak GZ’nin modal versiyonunun zayıf, modal olmayan versiyonunun ise güçlü olduğunu ileri sürmektedir (2018: 4).⁷ Yani, zayıf versiyon GZ örneklerinin olası olduğunu söylerken, güçlü versiyon bu örneklerin var olduğunu söylemelidir. Ancak bu durumda şöyle bir gariplik ortaya çıkmaktadır: Tezin, diyelim ki, 1995 versiyonu yanlışken, 2045

⁵ Chalmers’ın online olarak ilk versiyonunu <http://consc.net/papers/excexc.pdf> adresinde yayınladığı bu metin *Andy Clark and His Critics* edisyon kitabında yakında yayınlanmak üzere hazırlanmıştır. Metinde, bu kaynağa atıfta bulunurken internet kaynağı baz alınmaktadır ve eserin tarihi, makalenin erişime açık olduğu en güncel halinin bulunduğu tarih olan 2018 olarak verilmektedir.

⁶ Daha fazla ayrıntı için bkz. Farkas (2012).

⁷ Daha fazla bilgi için bkz. Adams ve Aizawa (2008).

6 Genişletilmiş bilincin olanağı üzerine

versiyonu doğru olabilir. Bu ise, Chalmers'a göre, yapılmak istenenin dışında, aşırı derecede olumsuz denebilir. Benzer, başka bir yaklaşımda ise bilim-kurgusal örneklerle verilen tezin zayıf, olgusal örneklerle verilen tezin ise güçlü olduğu ileri sürülebilir. Her iki durumda da modal yaklaşım vardır ancak örneklendirme gerçeğe ne kadar yakınsa tezin gücü o kadar artmaktadır. Clark'ın da buna benzer bir yaklaşıma olumlu baktığı⁸ düşünüldüğünde, modal versiyon dahilinde aşırı teknolojik atlama içermeyen örneklerin, “güçlü” tezi destekleyeceği söylenebilir (2018: 4, 5). Ancak, yine Chalmers'ın deyişiyle “geleceğin teknolojisi bugünün bilim-kurgusudur” ve dolayısıyla yukarıda bahsettiğimiz tarihsel olumsuzluk burada da geçerli görünmektedir ve tezin bu haline de eklemeler gerektiği açıktır: Eklemenin doğası, asıl GZ tezine az çok yaklaşılabilecek şekilde yapılmalıdır ve güçlü-zayıf ayrımı konusunda da ilerleme kaydedilmesine yardımcı olmalıdır (2018: 5).⁹

Chalmers'ın önerisi ile bu bölümü bitirmeden önce GZ ile ilgili bugüne kadar yapılan birçok eleştirinin olduğunu ve bu eleştirilerin tamamının layıkıyla yanıtlanıp yanıtlanmadığı konusunun tartışma götürdüğünü belirtmekte fayda olacaktır. GZ'ye karşı önerilen argümanların Chalmers'a göre en önemlileri – yukarıda bahsedilen ile birlikte - şunlar gibi görünmektedir: Rupert,¹⁰ insan denilen canlının bilişsel durumunun genişletilmiş biliş durumu ile karşılaştırıldığında, genişletilmiş bilişin normal bir durum olmadığını, dolayısıyla “özel olarak biliş sayılamayacağını” düşünmektedir. Bu eleştiriye yanıt, “[eleştirinin] direkt olarak biliş bağlamında kabul edilemeyecek bir insan şovenizmine yol açacağı” olarak verilebilir (2018: 8). Bir diğer eleştiri, “genişletilmiş öğelerin ‘içsel’ olmadığı” ve bilişe tabii olan kişiye “ilişkilerden türetilerek” eklemeliğine dairdir.¹¹ Buna yanıt olarak ise bu ilişkiden türeyerek etkilenmenin “biyolojik hafıza ve bilinçli zihin durumları arasında da olduğu” kolayca söylenebilir (2018: 8). “Eşleme-yapılandırma hatası”¹² nin teze damgasını vurduğunu söyleyenler de olmuştur. Bu noktada ise belirtilmesi gereken, “teze dair argümanın tez ile karıştırılmaması gerekliliği”dir (2018: 8).¹³ Tez, belli açılardan denklik (parity) ilkesine dayanmaktadır. Önümüzdeki bölümlerde üzerinde önemli bir tartışmanın döneceği denklik ilkesini şu şekilde özetlemek mümkündür:

(P1) Bir enformasyonun inanç olarak sayılmasını sağlayan şey onun rolüdür ve ilgili rolün sadece beyin/vücut içinde gerçekleşeceğini söylemek için geçerli bir sebep yoktur.

(P2) Bedenin dışındaki nesnelere depolanan enformasyon, normal bir zihinsel durumu (beynin/bedenin içindeki bir durumu) yapılandıran enformasyon ile aynı rolü oynayabilir.

(C) Dolayısıyla, kişinin çevresinde yer alan nesnelere zaman zaman o kişinin bir zihinsel durumunu yapılandırmada kısmi rol oynayabilirler (Vold: 2016).

⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Clark (2010).

⁹ Farkas'ın kendi önerisi ise “mevcut bilişsel durumların tipik rollerinin, normal inançların ve arzuların dışavurumlarından bir şekilde farklı olan bilinçli dışavurumları oluşturacak durumları içine alacak şekilde genişletilmesi”ni içermektedir, ki bu da Chalmers'ın görüşüne göre yeterli değildir çünkü GZ'nin tüm örneklerine uygulanamamakla beraber, direkt olarak genişleme ile ilgili de değildir (Chalmers, 2018, 5).

¹⁰ Daha fazla bilgi için bkz. Rupert (2009).

¹¹ Daha fazla bilgi için bkz. Adams ve Aizawa (2008).

¹² Coupling-constitution fallacy. bkz. Adams ve Aizawa (2008).

¹³ Tezin sahipleri tarafından kendilerine yöneltilen bir eleştiride ise genişletilmiş zihin hipotezinin “bilişsel şişme”ye neden olacağı yönündedir. Örneğin Google üzerindeki tüm (doğru veya yanlış) bilgilerin zihnimizi abartılı bir şekilde genişleteceği düşünülebilir. Buna yanıt olarak, bu şişkinliğin “ulaşma anında edinim” veya “önceki edinimler ile” azaltılacağı söylenebilir ve bu yöntemler sonucu yine de oluşacak “artık şişkinlik” ise tezin “ilginç bir sonucudur” denilebilir (Chalmers, 2018, 8).

Chalmers'ın GZ ile ilgili yine çok önemli gördüğü karşı argümanlardan birisi (belki de en önemlisi) ise *Supersizing the Mind* eserinin önsözünde dile getirdiği “algı-eylem” argümanıdır. Eleştiri kısaca şunu söylemektedir: “Algı ve eylem zihne ilkesel bir sınır koyar” ve¹⁴ bu *sınır* görüşünde, “zihinsel olan, algı ve eylem arasındaki süreçlerde yapılanmaktadır ve bu süreçlerin dışına düşen şeyler zihinsel bir şey oluşturamazlar” (Chalmers, 2018: 8). Ancak Otto'nun durumunda da algı ve eylem süreçleri geçerlidir ve bu durumda Otto örneği *sınır* eleştirisi ile çelişmektedir. Chalmers'a göre bu eleştiri yıkıcı bir eleştiri değildir. Ve aslında ona göre yapılması gereken şey, bedeli ne olursa olsun sınır tezini reddetmektir (2018: 9). Bu durumda GZ tezinin sonuçları ilginç olmakta ve yeni düşüncelere kapı açmaktadır. Pozitif olarak bir kriter koymak gerekirse, Chalmers, şöyle bir kriterin makul olduğunu söylemektedir:

Bir öznenin bilişsel süreçleri ve zihinsel durumları kısmi olarak, özneye dışsal olan entiteler tarafından yapılandırılabilir, [bunun için] bu entiteler ile öznenin algı ve eylem zemininde ilişkide olmaları gerekmektedir. (2018: 5, 6)

Tabii ki, bu tanım ile tartışmalar kapanmayacaktır ve yeni tartışmalara kapı açılmıştır. Şimdi, bu konu ile yakından bağlantılı olan genişletilmiş bilincin (GB) mümkün olup olamayacağı ile ilgili güncel tartışmaları ele alalım.

Genişletilmiş Bilinç:

Genişletilmiş zihnin olasılıklarının gündemde olduğu noktada, genişletilmiş bilincin olanağı da, kaçınılmaz olarak, sorgulanmıştır. GB tezini savunanların iddiaları, genel olarak GZ'ye benzer şekilde, bilinci oluşturan zihinsel süreçlerin bazılarının insanın çevresindeki öğelerle de şekillenebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Andy Clark, ‘Spreading the Joy? Why the Machinery of Consciousness is (Probably) Still in the Head’ (2009) başlıklı makalesinde, GB lehine argümanları ele almakta ve bilincin, diğer bazı bilişsel süreçlerin aksine hala insan kafatasının içinde olduğunu savunmaktadır. Bu bölümde, Andy Clark'ın karşı çıkışları üzerinden GB tezlerine göz atacağım ve ardından Karina Vold'un ve Victor Loughlin'in genişletilmiş zihne dair argümanları ve bunlara verilen yanıtlar üzerinde duracağım.

Andy Clark'ın ele aldığı ilk GB yanlısı argüman (i) Bach y Rita (vd.) (2003) tarafından yapılan bir deneyi baz almaktadır. Deneyi şu şekilde özetleyebiliriz:

Görme yetisi olmayan insanlar kafalarına veya gözlük şeklindeki bir alete takılmış bir kamera ile donanmış hale getirilmişlerdir. Sistemin çalışma prensibi şu şekildedir: Kamera görsel nesnelere tepki vermekte ve “dokunsal simülörler”e “görsel bilgi” göndermektedir. Bu, çoğunlukla insanların dillerine takılan bir dokunsal simülör aracılığı ile yapılmaktadır.¹⁵ Deneklerin daha sonraki görüşmelerinde, “dokunsal hisler”den ziyade “quasi-görsel” hisler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öyle ki, refleks gerektiren bir durum canlandırıldığında, yani, örneğin, onlara doğru bir şey fırlatıldığında, atılan nesneden kaçmak için refleksif olarak bazı hareketlerde bulunmuşlardır. Dokunsal uyarı, denekler kafalarını çevirip kamerayı başka açılara yönlendirdiklerinde ve farklı dokunsal enformasyona eriştiklerinde, yerini quasi-görsel deneyime bırakmıştır. Enaktivizm görüşünü benimseyenlere göre bahse konu deney, bu yeni “sensorimotor döngülerin” durumu sayesinde önemli bir sonuca ulaşmıştır (Clark, 2009: 969, 970). Bu deneyin şunu olası kıldığı düşünülmektedir: “[Bu tür] enaktif bir görüşte beyin, beden ve dünya, hep birlikte bilincin oluşmasını sağlamaktadır” (Noe, aktaran Clark, 2009: 970).

¹⁴ Bkz. Clark (2008), Öndeyiş.

¹⁵ Dildeki sinir yapısı oldukça duyarlı olduğundan bu bölgenin daha iyi sonuç vereceği düşünülmüştür.

Bu tür bir sonuç yorumuna karşı çıkan Clark, deneyin bilinç ile ilgili hiçbir Şey göstermediğini savunur. Ona göre, “vücut bulmuş aktivite, nöral popülasyondaki parametrelerin düzenlenmesinin veya yeniden düzenlenmesinin nedensel önkoşuludur sadece: O parametreler ki, bir kere ayarlandığında, belirtilen deneyimin ortaya çıkmasını sağlayan nöral popülasyonların aktivasyonunu mümkün kılar” (2009: 970). Deneyin değerlendirilmesine veya açıklama gücüne dair bazı modifikasyonlar yapılsa bile, Clark’a göre, bu deneye dayanan hiçbir yaklaşım GB’i destekleyen bir sonuca ulaşamaz (2009: 971, 972).

Bir diğer argüman (ii), görsel alanın detaylılığını ele almaktadır. Genel görüş, baktığımız alanın (dikkatimizi tek bir yere yneltsek de, bakılan noktanın çevresinde de bir görüş alanı olduğu unutulmamalı) detaylı olduğu ve bu detayın bizim tarafımızdan algılandığı yönünde. Fakat bunun tersi mümkün olabilir mi? Noe’ye göre bu mümkün. Noe’nin argümanını Şunu ne sürmekte: Bilinçli deneyimimiz sadece bize dayanmıyor; detaylı görsel deneyim, sadece, deneyim bizim ve çevremizin birlikte oluşturduğu bir ürün olarak değerlendirilirse mümkün olabilir (2009: 973). Bu anlamda, bu yüksek znrlk Şu Şekilde ve “virtüel olarak serimleniyor”:

...dünya deneyimimizde virtüel olarak var, aynen *uzaktaki bir sunucudaki enformasyonun masaist bilgisayarımızdan görüntülenmesi gibi*. Dünya, bizim ona bağlanış Őeklimizden dolayı, yani, doğru Şekilde ađ bağlantıları sağlayan bedenlerle bağlanma Őeklimizden dolayı, virtüel olarak var olmaktadır. Bir göz kırpış, kafamızı dndrmemiz, bedenimizin hareketi, bize detayı istediğimiz Şekilde vermektedir (Noe, aktaran Clark, 2009: 973).

Bu durum da bir çeşit enaktivizm öngörmektedir. Ancak, Clark, bu görüşün hatalı olduğunu düşünmektedir. Belki de hatalardan birisi, Noe’nin, kendisinin de kabul ettiği üzere, bilgisayar analogisinin yeterince iyi olmamasıdır. Bunu akılda tutarak ve “virtüel olarak” söz öbeğini göz önünde bulundurarak denilebilir ki, Noe’ye göre, serimlenen resimde her zaman daha fazla detay vardır. Yani her zaman virteldir. Ve dolayısıyla, bilgisayar analogisinde bir adım daha ileri atarak görmek mümkündür ki, potansiyelleri işin içine katarsak, belirtilen durum, “lokal olarak kodlanmış olanı” ve “potansiyel olarak deneyimlenmiş olanı (evrimii dinamik erişim ile mümkün olanı)” eşitleyerek, bilincin enaktivist bir değerlendirmesini sunmaya çalışmaktadır (2009: 974).

Durumu özetlemek gerekirse, öneri, her Şeyi virtüel olarak ve potansiyel dahilinde detaylı olarak deneyimlediğimizi söylemektedir. Algılanacak olan Şey, potansiyel detayı ile önümüzde durmaktadır ve bununla eşleşmiş durumda bilinçli deneyimimiz mevcuttur, fakat bu deneyim ancak arzu edilen safhaya kadar detaylıdır. Peki bu GB tezini nasıl destekleyebilir? Clark, bu konuda zorluk çektiğini dile getirir: Ona göre bu argüman “... ya hatalı ya da taşıması gereken yükü taşımak için aşırı opak”tır (2009: 975).

Bana göre bahse konu argüman hatalı olmaktan ziyade eksiklikler taşımakta. Dahası, varsayımlardan bir tanesi Şu açıdan problemlili görünmekte: Odaklanmadığımızda detay gremediğimizi ve detayı ancak ve ancak odaklandığımızda gördüğümüzü söylersek, genişletilmiş bir değerlendirmeye ulaşacağımızı iddia etmenin kendisi sorunlu görünmektedir. Bunun genişletilmiş bir yönelim olduğunu düşündüğümüzde bile, bunun basit bir bilişsel genişleme değil de bilinç ile ilgili bir genişleme olduğunu söylemek için fazladan bilgiye ihtiyaımız vardır.

Bir başka görüş (iii) ise, “dinamik dolaşıklık” nosyonunu merkeze alarak bir savunu yapmaktadır. Bu görüş, Clark tarafından, birçok görüş arasından GB’yi olabilecek en iyi Şekilde savunan fakat yine de başaramayan bir görüş olarak nitelendirilmiştir. Fikir Őöyledir: Biliş mekanizmalarında “girdi-çıktı” yerine “döngüler” bulunmaktadır ve bu döngüler, GB’yi sağlamak üzere, “beyinden, nöral dışı bedenden ve belki de dünyadan geçmektedir” (2009: 976). Buna paralel

bir şekilde, Clark'a göre, Cosmelli ve Thomson (2011) bu sistemin o kadar karmaşık olduğunu söylerler ki, içinden herhangi bir ögeyi çektiğiniz anda, sistem analiz edilemez hale gelecektir. Bu problem, köklerini, "dinamik kompleksiteden ... bilinir haliyle, sürekli resiprokal nedensellikten" almaktadır (2009: 976). Clark'a göre, bu tür bir kompleksite, "duygusal durumlarda" görülmektedir fakat görsel deneyimde böyle bir kompleksitenin görüldüğü henüz "ispatlanmamıştır" (2009: 977). Ancak, dinamik dolaşıklığa dair konuşulması gereken başka şeyler de mevcuttur. Diyelim ki "anlık görüntüler" Noe'nin dediği üzere, gerçekten anlık değil ve "süreçler" zaman içinde süzülerek bilinçli deneyimi oluşturmaktalar. Bu durumda, süreç dahilinde bir döngü oluşacaktır (2009: 977). Peki dinamik dolaşıklığı belirtildiği gibi zamansal olarak geniş bir süreç olarak alırsak, bilinç de beden dışına doğru genişlemiş olacak mıdır? Clark'ın buradaki yanıtı, "olamayacağı" yönündedir. Bu noktada Clark argümanı test etmek için "ikiz testi"nin uygulanmasını önerir ve şöyle der:

Şu anda ve şu zamanda olacak şekilde sizin nöral bir ikizinizi oluşturalım ve soralım: ... [H]ayali bir kuantum kazası ile, anında ortaya çıkan bu kişi sizin deneyimsel durumunuzu paylaşır mı? Eğer "zamansal genişlik" mevcut ise yanıt "Hayır" olacaktır (2009, 978).

Noe, bu duruma çeşitli şekillerde karşı çıksa da argüman hala geçerli görünmekte ve dinamik dolaşıklık *tek başına* GB için açık bir örneklem sunamamaktadır denilebilir. Clark'ın önerisi ve bu öneri dahilinde GB tezine yaklaşmayı sağlayacak argümanın geliştirilmesi için bir ekleme yapmak gerekebilir.¹⁶

Clark, dinamik dolaşıklık dahilinde sunulabilecek en iyi argümanın, beden-beyin-çevre arasında olan döngüler olabileceğini önermek ve bu "nöral durumların ... spesifik bir biçimde zaman içinde ... evrildiği"ni söylemek olacağını dile getirir (2009: 979). Hurley'in düşüncesini takip ederek şöyle der Clark: "[B]elki de bazı spesifik deneyimler ... doğru ekstra nöral çatinın yokluğunda ... gerçekleşemeyecek 'signatür' [- kendine özgü -] zamansal bir evrim gerektirmektedir." Dolayısıyla, Clark, bu noktada, bir kombinasyon önermiş olmaktadır: "Derin Dinamik Dolaşıklık + Özgün Zamansal Signatür [=DÖZS]" (2009: 980).¹⁷

Bu öneriye bir eleştiri olarak, "kavanozdaki-beyin düşünce deneyi"¹⁸ tarzı örnekler verilebileceğini savunanlar olmuştur. Fakat bu tür argümanlar, Clark'a göre, kavanozdaki beyin için sistem kurulurken tüm çevresel bilgiyi içerecek şekilde kurulmadıysa, bu, önemli bir durum yaratmamaktadır (2009: 980, 981). Bir olası düşünce ise rüyadaki deneyimlerimizi nasıl DÖZS ile birleştirebileceğimizi sorgulayarak bir karşıt argüman geliştirmeye çalışır. Hiçbir dışsal veri olmaksızın rüyamızda gördüğümüz şeylerin açıklanmasını talep eder. Fakat Clark'a göre bu tarz usavurumlar şu hatayı yapmaktadırlar: Rüyada deneyimlerimizin olduğu gerçeği tüm deneyimlerimizin rüyalardaki gibi olduğu sonucunu doğurmaz (2009: 981).

DÖZS'e yöneltebilecek en önemli karşı argüman veri hızı ile ilgilidir. Chalmers şöyle demektedir:

Belki de düşüncenin bir kısmı bilincin fiziksel kökünün enformasyona inanılmaz derecede hızlı-bant-genişliği ile erişimiyle ilgilidir... [B]izim düşük-bant-genişlikli çevresel bilinçli bağlantımız, durduğu yerden yanlış gibi görünmektedir (Chalmers, aktaran Clark, 2009, 983).

¹⁶ Yazının ilerleyen bölümlerinde de görebileceğimiz üzere, bu ekleme de aslında GB için gerekli olan argümanı tam sağlayamamaktadır.

¹⁷ "Deep Dynamic Entanglement + Unique Temporal Signature = DEUTS"

¹⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Putnam (1981).

Buna paralel olarak, Clark, bazı bilişsel çalışmaların beyin-içi ilişkiler ve beyin-nesne ilişkileri karşılaştırıldığında aralarında “*enformasyon akış hızı* (yani, bant-geyişliği) ve *eşleşmenin derecesi ve çeşidi*” açısından çok büyük farklar bulduğunu belirtmektedir. Bir dış nesne sisteme girdiğinde hız düşmektedir çünkü mevzubahis nesne bir “düşük-geçirgenlikli-filtre” gibi davranmaktadır (Eliasmith, aktaran Clark, 2009: 984).¹⁹ Ancak bu “düşük-geçirgenlik” neden bir sorun oluşturmaktadır? Bunun nedeni, bilinç süreçlerinin çok hızlı işlem yapmak zorunda olmasıdır ve eğer bir bilinç yapılandırıcı nesne olarak bu düşük-geçirgenlikli oğeler alınacak olursa, gerekli olan hıza asla ulaşılamaz. Dolayısıyla düşük-geçirgenlikli oğeler yapısal oğeler değil sadece nedensellik mekanizmalarında görev yapan oğelerdir denilebilir (Clark, 2009, 986). Yani, belli nöronların senkronik olarak yüksek-bantta gerçekleştirdiği atımlar, bilinç deneyiminin, bilincin temelindedir denilebilir (2009: 984).²⁰ Sonuç olarak, Clark’a göre nedensel olan ile yapılandırıcı olan arasında çok önemli bir fark vardır. Bilinç düşünüldüğünde, düşük-geirgenler yapısal rol stlenemezler.

Peki konu burada kapanıyor mu? GB mümkün değil mi? Bu noktada, iki son dönem çalışmasına dikkat çekmek istiyorum. Bir tanesi Victor Loughlin’in 2013 yılı çalışması, ki sadece belli açılardan GB tartışmasında önemli olduğunu düşünmekteyim; bir diğeri ise, Karina Vold’un 2015 tarihli makalesi. Karina Vold, önerdiği argüman ile Chalmers’ı GB hakkında yeni bir açıklama yapmaya zorlamış gibi görünmektedir.

Loughlin, ‘Sketch This: Extended Mind and Conscious Extension’ adlı makalesinde (2013), bilincin “Otto ve not defteri” ve benzeri örneklerde genişlemediğini kabul etmektedir. Ancak, kendisi yine Clark’ın 2001 ve 2003’te verdiđi²¹ örneğe de dayanarak Otto-not-defteri örneğinin karşısına sanati-ve-çizim örneğini koymaktadır. rnek aslında yeterince açıktır: Bir sanati vardır, önünde ise bir çizim defteri bulunmaktadır; sanati çizim defterine bazı çizimler yapmaktadır. Bu izim işlemi ise döngü içermektedir. Clark şöyle der:

Bu döngüsel süreçte, sanati ilk önce çizer ve ardından devamlı olarak, hayali bir şekilde değil, görsel biçimleri tekrar yüz yüze gelir, ki bu biçimleri tekrar inceler, büker, tekrar çizer ve bu sayede, yoğun ve çok katmanlı yapısal değerlendirmeyi destekleyen bir ürün ortaya koyar.... Çizim defteri sanati için sadece bir kolaylık sağlamaz, ne de tamamen biçimlenmiş fikirler için sadece dışsal bir hafıza ya da uzun soluklu bir dolayımıdır. Yenilenen dışsallama ve yeniden algılama süreci, sanatsal bilişin kendisinin sürecine içsel hale gelir (Clark, aktaran Loughlin, 2013, 46).

Dolayısıyla, izim defteri, sanatçının bilişi için yapısal bir rol oynamaktadır ve sanatçının genişletilmiş zihnidir. Loughlin, aynı zamanda çizim defterinin sanatçının genişletilmiş bilinci de olduğunu savunmaktadır. Tabii ki, bilinçten bahsederken sadece “kendine-yansıyan bir farkındalık”tan daha fazlasından bahsetmek gerekir. Sanatçının “ileri-geri” yaptığı döngüsel hareket, bir bilinç süreci olarak adlandırılabilir (Loughlin, 2013, 46). Loughlin, bu noktada kısaca Van Leeuwen (vd.)’den²² alıntı yaparak duruşunu kuvvetlendirmeye çabalamıştır:

...sentez edilen zihinsel ürünlerin dışsallaştığı an, çizim defterinden alınabilecek beklenmedik yeni enformasyon sanatçıya şaşırtıcı gelir. Aynı zamanda... deneysel düzeneklerde de ... birçok denek bu çeşit bir şaşırma anı raporlamıştır (Leeuwen, aktaran Loughlin, 2013: 46).

¹⁹ Daha fazla bilgi için bkz. Eliasmith (2008).

²⁰ Daha fazla bilgi için bkz. Singer (2003).

²¹ Daha fazla bilgi için bkz. Clark (2001 ve 2003).

²² Daha fazla bilgi için bkz. Van Leeuwen vd. (1999).

Loughlin'e göre, bu farkındalık anları ile birlikte yürüyen bu tarz süreçler "bilinçli süreçler" olarak adlandırılabilir. Dolayısıyla, bu tür bir durum GZ örneği ise, aynı zamanda GB örneğidir. Loughlin, aynı zamanda, Clark'ın 2009 makalesinde verdiği örnekleri de yeterli bulmamaktadır. Genel argümanı şu şekildedir: "Eğer bilinç içselliği, nöral süreçler ve bilinçli deneyim arasında gerek ve yeter ilişkisi [gösteremiyorsa]," o halde başarısız olmuştur çünkü nöral sürecin gerekli olduğu ancak yeterli olmadığı örnekler mevcuttur (2013: 48). Loughlin iddiasını temellendirmek için bazı örnekler verir. Revonsuo²³ tarafından yapılan iki deneyde ortaya çıkan bazı sonuçlar ilgi çekicidir. İlk deneyde, deneklere "tutarsız nokta kümeleri" gösteriliyor ve ardından "tutarlı, simetrik, üç boyutlu anlamlı bir küme" gösteriliyor. Sonuçta, "40-hz senkronize etme kapasitesinde bir değişiklik olmamasına rağmen görsel içerikte değişiklik oluyor". Bunun anlamı, "deneyin görsel farkındalığında büyük değişiklikler olmasına rağmen ... algısal deneyimdeki bu değişikliklerin beyindeki yüksek-bant genişliği senkronuna yansımaması"dır. İkinci deneyde ise, "deneklere rastgele noktalardan oluşan bir küme veriliyor ve noktaları, üç boyutlu bir görüntü elde edinceye kadar – bu görüntü elde edildiğinde tuşa basılacak şekilde - 'serbestçe eşleştirmeleri' isteniyor." Bu deney sonucunda ise "tutarlı algı görsel olarak fark edilip raporlanmadan [- tuşa basılmadan -] önce ... 40-hz senkron kapasitesinde bir yükseliş olduğu gözleniyor". Bunun anlamı ise, "senkronizasyonun görsel içerik koordinasyonunda bir geçerliliği olduğu ve içeriğin direkt bir nöral korelasyonuna bağlı olmadığı"dır (2013: 48, 49).

Loughlin, bu deneylerin bize "yüksek-bant senkronize etme potansiyeli ile görsel içerik arasında" ve dolayısıyla "nöral süreçler ve bilinçli deneyim" arasında sadece zorunlu bir bağlantı (gerek) olduğunu söylediğini belirtmektedir. Yüksek-bant senkronizenin olduğu yerde bilinçli bir deneyim olmaktadır fakat bu ikililer arasında hem zorunlu (gerek) hem de yeterli bir ilişki yoktur; yani, herhangi birisinde olan değişiklik diğesinde olan değişikliğe neden olmaz (2013: 49). Bu açıdan Loughlin, Clark'ın deneyler üzerinden yüksek hız ile bilinç süreçlerini "yeterlik" açısından bağlamasını yanlış bulmaktadır. Dolayısıyla, Loughlin'e göre, bilincin içsel olduğunu söylemek için sadece beyin fonksiyonu hızlarından ve içsel süreçlerden bahsetmek, bugünkü bilgiler ışığında doğru olmayabilir. Ayrıca öyle görünmektedir ki, beyin-beden veya beyin-beden-çevre ilişkileri de (sanatçı-çizim defteri örneğinde de olduğu gibi) bilinç kapsamında değerlendirilmeye değerdir (2013: 49).

Loughlin'in zorunlu ve yeterli ilişkiler ile ilgili yaptığı saptama Clark ve Chalmers için bir zorluk teşkil etmekte gibi görünmektedir. Ancak, sanatçı ve not defteri ile Clark'ın örneğine dönerek yaptığı saptamalar tam bir açıklık içermemektedir. Sanatçı ve not defteri örneği sezgisel bir örnektir. Ardından, van Leeuwen'e atıfta bulunarak yaptığı bilimsel saptama ise deneklerin sözlü raporlarına dayanıyor gibi görünmektedir. Bu durumda, direkt olarak bu sezgisel örneğin GB örneği olduğunu söylemek çok kolay olmayacaktır. Her ne kadar etkili bir örnek olsa da, biraz daha geliştirilmeye ihtiyacı var gibi görünmektedir.

Clark ve Chalmers'ın bilincin genişlemeyeceğine dair görüşüne karşı çıkan ve bu konuda, örnekler çerçevesinde ve deneylere atıflarda bulunarak görüşlerini belirten bir diğere önemli figür ise Karina Vold'dur. Karina Vold, 'The Parity Argument for Extended Consciousness' (2015) eserinde, ilk önce Clark ve Chalmers'ın nöral hız ile söylediklerine karşı çıkmakta ve sonra da kendisi denklik argümanını geliştirerek bilinci de içerecek şekilde yeniden biçimlendirmektedir. İlk önce Vold'un Clark ve Chalmers'a karşı çıktığı noktaları gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Vold, ilk önce Clark ve Chalmers'ın tam olarak söylemek istediği şeyi, yüksek hız meselesini ele alarak analiz etmektedir. Analizinin birinci kısmında (i), Clark'ın yüksek hız veya bant

²³ Daha fazla bilgi için bkz. Revonsuo (1999).

genişliğinden bahsederken nöral ilişkilerde gerçekleşen fakat nöral olmayan ilişkilerde gerçekleşmeyen bir Őeyden bahsetmiş olabileceğini varsaymaktadır. Ancak, bu durumda, göz önünde bulundurmakta fayda vardır ki, nöral olmayan ilişkiler, örneğin iki bilgisayar çipi arasındaki veri alışverişi, insan beynindeki veri alışverişinden kat kat daha hızlı olabilmektedir. O halde Clark hızlı derken tam olarak bundan bahsetmiyor olsa gerek (Vold, 2015: 20). Analizin ikinci kısmında ise (ii) Vold, belki de söylenenin Şu olabileceğini belirtiyor: Nöronların diğer nöronlarla ilişkisindeki veri hızı yüksek bir bant genişliğindeyken, nöronların nöron olmayan nesnelere iletişimde olduğundaki veri hızı yüksek bir seviyede değildir. Bu durumda, iki nöron arasındaki hız yüksekken; bir nöron ve diyelim ki, bir silikon ip arasındaki hız daha düşük olacaktır öngörüsü mevcut. Ancak, kolaylıkla söylenebilir ki, bir anlamda, nöron dışı olanlar nöronlar arası olan arasında yüksek hızda veri geçişi mevcuttur. Görsel bilgiyi ele alalım. Etrafımıza baktığımızda, çevremizdeki nesnelere yansayan ışık, ışık hızı ile bir enformasyon aktarımında bulunur. Bu enformasyon aktarımı beyine ulaşana kadar çok yüksek hızlarda devam eder, ancak beyin ışık hızında veri iletimi yapamamaktadır. Dolayısıyla, vücut sınırlarımıza kadar çok hızlı bir Şekilde veri aktarımı gerçekleşirken beyinde bu hız yavaşlamaktadır. Bu durumda beyin, Clark'ın "düşük-geçirgenlikli-filtre" dediği Őeyin hızına erişememektedir (Vold, 2015: 21). Vold, durumun aslında hız ile ilgili olmadığını Şu Şekilde zetlemektedir:

Fenomenolojik kanıtın bize söylediği üzere, nöronlar ve nöron olmayanlar arasındaki işlem hızı aslında onların yüksek seviyeli fenomenal bilinçli deneyim oluşturmaları konusunda belirleyici bir faktör değil. Yani, nöron dışı olan bağlantılar nöron bağlantılarından görece olarak yavaş olsa bile, yine de, dışarıdaki enformasyonu hemen hemen gerçek zamanlı olarak serimleyen bir bilinç akışını mümkün kırlarlar. (2015: 21)

Analizinin nc kısmında (iii) Vold, belki de Clark ve Chalmers'ın bahsettiği Őeyin "direkt erişim" olduğunu söylüyor. Bu durumda anlaşılması gereken, bilinç açısından, nöral süreçler arasında direkt bir bağlantı varken, nöral dışı kaynaklar ve nöronlar arasında direkt olmayan bir ilişki olduğudur. Ancak Vold'un daha önce görsel veri akışından bahsederken belirttiği üzere "neredeyse gerçek zamanlı bir Şekilde" bilinç akışı sağlanmaktadır. Ancak kastedilen Şey "biyolojik beden" ise, yani biyolojik bedenimizin dış dünya ile olan bağlantısı direkt, aracılarda olan bağlantısı dolaylı der isek, bu da yanlış bir tanımlama olacaktır çünkü taktığım gözlük aracılığı ile gelen görsel veri ile gözlüksüz birinin direkt gözleri ile alacağı veri arasında hız açısından hemen hemen hiç fark yoktur (2015: 21, 22). Dolayısıyla Vold, Clark ve Chalmers'ın hızdan ve direkt olmaktan kasıtlarını tek tek ele almış olmaktadır ve görünen o ki, analizlerinde haklılık payı büyüktür. Bu aşamada söylenmesi gereken, ya Clark ve Chalmers'ın hız meselesinde yanıldıkları ya da daha açık bir görüş ortaya koymaları gerektiğidir.

Vold, hız ile ilgili konuyu tartışırken, hız ve bant-genişliğinin aslında "düşük seviye özellikler" olduğunu söylemektedir. Çok yüksek seviyede bir özellik olan bilinç için bu denli düşük seviye özelliklerin bir sorun teşkil etmesi, ona göre, garip görünmektedir. Vold'a göre, "eğer her parça görevini *doğru* zamanda yaparsa sistem kusursuz Şekilde işler" (2015: 22). Yani önemli olan, ne kadar hızlı olduğu değil, zamanlamasıdır, ki bu zaten doğal süreçlerde kendiliğinden gelişmektedir. Bu bağlamda, "nöron dışı süreçlerin nöral süreçlerle, gerçek zamanlı değişimler ortaya çıkarabilecek kadar hızlı iletişimde olduğu düşünülürse, fenomenolojimizle uyumlu olarak, bilinçli deneyimlerimizi yapılandırđını da söyleyebiliriz" (2015: 22).

Vold'un gündeme getirdiği ve akla takılan bir başka konu ise, hızlı-bant-genişliğine bu kadar önem veren Clark ve Chalmers'ın bunu neden GZ rnekleri ile ilgili zorunlu kılmadığı konusudur. Bilinç süreçlerini bilinç-dışı süreçlerden ayıran Şey olarak ortaya konacaksa eğer, bu pek yerinde

bir tespit olmayacakmış gibi görünmektedir. Dolayısıyla, eğer GB ve GZ farkı için Clark ve Chalmers tarafından ilkeye dayalı bir analiz ayrımı yapılıyorsa,²⁴ bu durum bizi GB için kullanılan ret yöntemlerinin aynısının GZ için de kullanılabileceği dolayısıyla GB reddedildiği takdirde GZ'nin de reddedilmesi gerektiği sonucuna götürebilir (2015: 25).

Bu noktada, Karina Vold, denklik argümanının GB için olan versiyonunu sunmakta. GB denklik argümanına mümkün olduğunca paralellik kurulan bu argüman, Vold'un kendi örneğini geliştirmesine de ön ayak olmaktadır:

(P1) Bir nesnenin *bilinçli* zihinsel bir durumda yapılandırıcı sayılması onun oynadığı rol ile mümkündür.

(P2) Kişinin biyolojik bedeninin ötesindeki bir nesne, normal bir *bilinçli* zihinsel durumun oluşmasını sağlayan nesne ile aynı rolü oynayabilir.

(C) Dolayısıyla, kişinin çevresindeki nesnelere, kişinin zihinsel bir durumu konusunda kısmen yapılandırıcı olabilirler. (2015: 26)

Clark ve Chalmers'in GZ tezinin P2'sini desteklemek için bir düşünce deneyi önermesine benzer şekilde, Vold da, GB tezinin denklik argümanında P2'yi desteklemek için bir düşünce deneyi önerilebileceğini söylüyor. Önerdiği düşünce deneyinde Vold, Searle'ün 'Silikon Beyin'²⁵ düşünce deneyini merkeze koyuyor. Silikon Beyin düşünce deneyinin ana hatları şöyle özetlenebilir: Diyelim ki, beyninizdeki bazı nöronlar hasar gördü ve çalışmıyorlar. Bunun sonucunda doktorlar beyninizdeki hasarlı nöronları, aynı işlevleri görecektir silikon nöronlarla değiştiriyorlar. Beynin çalışmakta olan biyolojik nöronları da zaman içerisinde hasar görüyor ve yerlerini, yapay, silikon nöronlara bırakıyorlar (2015: 26). Bu düşünce deneyi farklı açılardan önemli, ancak Vold için önemi, deneyi bir miktar daha geliştirdiğinde daha açık şekilde görünmekte. Diyelim ki, doktorlar hasarlı nöronların yerine silikon nöronları koymak yerine, sağlıklı nöronlarımızın uzantılarını bir kablo vasıtası ile kulağımızdan dışarı veriyorlar ve hasarlı nöronların işlevlerini görmesi için bir cihaz içerisine koydukları silikon nöronlara bağlıyorlar. Bu durumda kafatasımızın dışında, bize bağlı olan bir cihaz ile yaşıyor oluyoruz ve işlevsel olarak tamamen sağlıklı haldeyiz. Kafatasımızın dışındaki, kulağımızdan çıkan tellere bağlı bu cihazın adı iCog olsun (2015: 27). Vold'a göre P2'yi desteklemek için sunulan bu düşünce deneyi GB tezini desteklemekte. Aynı zamanda, daha önce bahsettiğimiz hız ve diğer konulardaki görüşlerin tamamını bu cihaza adapte ederek de anlamak mümkün. Sadece bazı noktalarda dikkat çekilmesi gereken durum cihazın herhangi bir duyu verisine 'dolaysız olarak' açık olmaması; yani bu cihaz bir algı organı olarak değil, beynimizin bir uzantısı olarak görev yapmakta (2015: 27).

Bu düşünce deneyi, Vold'un diğer görüşlerini bir tarafa bırakırsak, aslında, ilk bölümde Farkas'ın eleştirisi üzerinden değindiğimiz güçlü/zayıf tez ayrımını gündeme getirecek gibi görünüyor. Yani aslında, nasıl Diva örneği GZ için zayıf versiyonun bir düşünce deneyi ile aktarılması ise, iCog da GB'nin zayıf versiyonuna aitmiş izlenimi doğurabilir. Ancak, burada atlanmaması gereken nokta, bazı açılardan, ve Vold'un genel tavrını düşünürsek, düşünce deneyinin hiçbir şekilde bir çelişki yaratmamasıdır. Bana kalırsa, Vold'un hız ve direktlik üzerine eleştirileri, bu düşünce deneyinin yaptığından daha fazlasını yapmaktadır. Tabii ki, eleştiriler GB'in olanaksızlığını savunanlara karşı yapılan eleştirilerken, iCog, GB'nin olanaklılığına dair bir örnek olarak algılanmalıdır.

²⁴ Ki bu aynı zamanda Chalmers'in Adams ve Aizawa'nın eşleşim-yapılandırma eleştirisine yanıt verirken kullandığı bir savunmadır. Vold'a göre, Chalmers burada aynı stratejiyi kullanıyor gibi görünmektedir (2015, 24).

²⁵ Daha fazla bilgi için bkz. Searle (1997).

Bu aşamada, Vold'un görüşleri ile ilgili kesin bir yargıya varmadan önce Chalmers'ın Vold'un eleştirilerine ne şekilde yanıt verdiğine bakmak faydalı olacaktır. Chalmers, Vold'un hız konusunda söylediklerini haklı buluyor ve aslında hız kaidesinin bilinç süreçlerini genel bilişsel süreçlerden ayırmak için kullanılamayacağını belirtiyor (Chalmers, 2018: 11). Yani bu aşamada Chalmers geri adım atmıştır diyebiliriz. Ancak Chalmers, bilincin genişletilmiş olarak ele alınabileceği konusunda hâlâ kuşkuludur ve bilinç süreçlerini diğer bilişsel ve bilinç ile ilgili olmayan süreçlerden ayırmak için "bilincin görece olarak *direkt* erişim gerektirdiğini" belirtir (2018: 11). Chalmers'a göre, "bilinç, *global kontrole yönelik direkt uygunluk* ile korelasyon içindedir". Yani, bilinçli süreçler hem kontrolü elinde tutar hem de görece daha direkttir. Dolayısıyla "bilinç, direkt bir erişim gerektirdiğinden genişletilmiş bilinç mümkün değildir" (2018: 11).

Chalmers, aynı zamanda Karina Vold'un direkt erişim ile ilgili söylediklerinin bu durum için geçerli olamayacağını söylüyor, çünkü Vold, çevreden vcudaya gelen direkt etki ile bir dolayımından (mesela gözlük veya lens) geçen etkiyi kıyaslıyor. Chalmers'a göre ise, önemli olan "kontrol sisteminin beyin içindeki enformasyona erişim direktliği" ile "evresel enformasyona erişimi" arasındaki fark. Yani, Chalmers, kontrol eden merkezin içindeki veriye ulaşmak açısından bir kriter getirmekte. Chalmers, aynı zamanda bu direktlik için herhangi bir gerek veya yeter şart veremeyeceğini de belirtmektedir (2018: 12).

Sonuç olarak, Chalmers'ın Vold'un eleştirilerine yanıtı ve GB'nin olanaksızlığını belirtmesiyle geldiği nokta şu gibi görünmektedir: "Algı ve eylem, biliş için ilkesel bir sınır getirmese de, bilinç için ilkesel bir sınır getirmektedir" (2018: 12).

Vold'un hız ile ilgili eleştirisi Chalmers tarafından kabul edilse de Chalmers hala bilincin genişletilemeyeceği konusunda ısrarlı görünmektedir. Vold'un iCog düşünce deneyi gerekli pozitif etkiyi bırakamamış olsa da, denilebilir ki, biliş ve bilincin geniştilmesinin birbirinden ayrılması ile ilgili söyledikleri hayli yerindedir. Bu durumda, gerekli olan, Chalmers'ın direkt etki ve kontrol mekanizmaları ile ilgili görüşünü detaylandırmasıdır, çünkü "global kontrol", bazı durumlarda dış kaynaklı olabilir gibi görünmekle birlikte, "direkt etki"nin koşulları da tanımlanmaya ihtiyaç duymaktadır.

Sonuç:

Bu makalede, genişletilmiş bilincin mümkün olup olmadığı, konuyla ilgili güncel çalışmalara yer verilerek tartışılmıştır. İlk bölümde, genişletilmiş bilinç tezine önayak olan genişletilmiş zihin tezi ve bu teze getirilen eleştirilerin en önemlileri Chalmers'ın son makalesinin ışığında ele alınmıştır. İkinci bölümde, genişletilmiş zihnin olanağı sorgulanmış ve konu, önde gelen eserlere atıflarda bulunularak tartışılmıştır. Öyle görünmektedir ki, genişletilmiş bilincin olanaklı olduğunu düşünen iki yazarın son dönem eserleri bu konu ile ilgili tartışmaları ileriye taşıyacaktır. Bu iki yazardan ilki, Victor Loughlin, genişletilmiş bilincin olanaksızlığına dayanan tezlerin bazılarına karşı çıkmış ve gerek ve yeter koşulların sağlanıp sağlanmadığını sorgulamıştır. Loughlin'e göre, genişletilmiş bilincin mümkün olmadığını ortaya koyan Clark, bilinç süreçleri için yüksek hızların zorunlu olduğunu söylemiş ancak bunun yeterli olup olmadığı konusunda fikir beyan etmemiştir. Bunun zerinden Loughlin, hem bir düşünce deneyi ile bilincin genişleyebileceğini ileri sürmüş hem de Clark'ın düşüncesindeki bir eksikliği gün yüzüne çıkarmıştır. Her ne kadar gündeme getirdiği düşünce deneyi eksiklikler içeriyor gibi görünse de, ve aktardığı bilimsel çalışmaların doğası tezini kanıtlamaya tam olarak yetmese de, düşünürün, gerek ve yeter koşullar üzerinden yaptığı eleştirinin haklılık payı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yukarıda bahsedilen yazarlardan ikincisi ise Karina Vold'dur. Vold'un çalışması, hem Chalmers

ve Clark'ın hız ile ilgili öne sürdüğü kriteri çürütmekte hem de genişletilmiş bilincin varlığı açısından pozitif bazı önerilerde bulunmaktadır. Vold'a göre, bilinçli deneyimler için hız bir ölçüt olamaz, eğer olsaydı da buna dair genişletilmiş bilinci destekleyecek örnekler bulması zor değildir çünkü görsel verinin kendisi zaten yeterince hızlı şekilde bize ulaşmaktadır. Nesnelere yansıyan ışık, ışık hızında gözümüze ulaşmakta ve bilişsel yapımız dahiline girdiğinde hızı kaybolmaktadır. Dolayısıyla, dışardaki nesnelere "düşük-geçirgenlikli-filtreler" olması mümkün değildir çünkü sözde yüksek hızlı olan içsel bilinç süreçlerinin hızı bile aşılmaktadır. Hatta sadece dış dünyadaki nesnelere arası bilinç-benzeri süreçleri inceleyecek olursak, iki silikon çip arasındaki veri aktarım hızının insan beynindekinden çok daha hızlı olduğunu rahatça söyleyebiliriz. Peki, ne dış dünyadaki bir nesne ve beynimizi birlikte ele aldığımızda ne de dış dünyadaki alakalı olabilecek süreçleri ele aldığımızda bir hız sorunu gözlemlemiyorsak, bilinç ile biliş, genişleme açısından bu kadar ayrık tutma sebebi ne olabilir? Vold'a göre, sebep "direktlik" ise, bu konuda da sorunlar mevcuttur. Çünkü, görsel enformasyonu baz alarak bize aracısız olarak - direkt - ulaşan veri ile dolaylı ulaşan (diyelim ki gözlük dolayımına uğrayan) veriyi ele aldığımızda, arada göz ardı edilebilecek düzeyde bir hız farkı olabilir ancak. Bu durumda, direkt bağlantının kendisi de bu farkı yaratıyor olamaz. Vold, ayrıca, hız prensibinin neden genişletilmiş zihin için bir sorun teşkil etmediğini de sorgulamıştır. Eğer veri hızı aktarımı nedeni ile genişletilmiş zihin olasılığı elenecekse, Vold'a göre, genişletilmiş zihin de olasılık dahilinde olmayacaktır. Tüm bu veriler dahilinde Vold, hız kıstasını reddetmiş ve kendi denklik argümanı - ki orijinal argümanı genişletilmiş bilince uyarlamıştır - ve değerlendirmesini bir düşünce deneyi ile destekleyerek, genişletilmiş bilincin mümkün olduğunu öne sürmüştür. Chalmers ise, Vold'un bu argümanlarına, direktliğin anlamının global kontrole yönelik bir direktlik olduğu ve karşılaştırmanın ancak nöral olmayan süreçlerin bize ulaşması dolayısıyla kendi beynimizdeki süreçlerin ulaşımını karşılaştırma yoluyla yapılabileceğini söyleyerek yanıt vermiştir. Ancak, bu noktada Chalmers, hız ile ilgili prensibinden vazgeçmiş gibi görünmektedir.

Son olarak denilebilir ki, Vold'un hız konusunda öne sürdüğü düşünceleri ve kısmen denklik argümanı adaptasyonu ile Loughlin'in gerek ve yeter koşullar konusundaki önermeleri, genişletilmiş bilinç olasılığının kolayca reddedilemeyeceğini göstermektedir. Her ne kadar Chalmers modifikasyonlar yaparak genişletilmiş bilincin olasılık dışı olduğunu düşünse de, ibre artık genişletilmiş bilincin olasılığı konusunda daha pozitif bir noktayı gösteriyor diyebiliriz.

References

- Adams, F., Aizawa, K. (2008). *The Bounds of Cognition*. Oxford: Blackwell.
- Bach y Rita, P., Kerrel, S. W. (2003). "Sensory Substitution and the Human-Machine Interface", *Trends in Cognitive Sciences*. (7:12): 541 – 546.
- Canbolat, A. A. (2015). *Persisting Humans: A Study on Vague Composition in Four-Dimensional Space-Time*. Ph. D. Thesis, Middle East Technical University.
- Chalmers, D. (2018). "Extended Cognition and Extended Consciousness". <http://consc.net/papers/excexc.pdf>
- Clark, A. (2001). *Mindware: An Introduction to the Philosophy of Cognitive Science*. Oxford: Oxford University Press.
- Clark, A. (2003). *Natural-born Cyborgs: Minds, Technologies and the Future of Human Intelligence*. Oxford: Oxford University Press.
- Clark, A. (2008). *Supersizing the Mind: Embodiment, Action and Cognitive Extension*. Oxford: Oxford University Press.
- Clark, A. (2009). "Spreading the Joy? Why the Machinery of Consciousness is (Probably) Still in the Head" *Mind*. (118): 963 – 993.

- Clark, A. (2010). “Coupling, Constitution, and the Cognitive Kind: A Reply to Adams and Aizawa”. in: Menary, R. (ed) *The Extended Mind*. Cambridge: MIT Press.
- Clark, A., Chalmers, D. (1998). “The Extended Mind”, *Analysis*, (58:1): 7 – 19.
- Cosmelli, D., Thompson, E. (2010). “Embodiment or Envatment? Reflections on the Bodily Basis of Consciousness” in: Stewart J., Gapenne, O., di Paolo, E. (ed) *Enaction: Towards a New Paradigm for Cognitive Science*, Cambridge: MIT Press.
- Eliasmith, C. (2008). “Dynamics, Control, and Cognition”. in: Robbins, P., Aydede, M. (ed) *The Cambridge Handbook of Situated Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Farkas, K. (2012). “Two Versions of the Extended Mind Thesis”, *Philosophia*, (40): 435 – 447.
- Loughlin, V. (2013). “Sketch This: Extended Mind and Conscious Extension”, *Phenomenology and Cognitive Sciences*, (12:1): 41 – 50.
- Putnam, H. (1981). *Reason, Truth and History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Revonsuo, R. (1999). “Binding and the Phenomenal Unity of Consciousness”. *Consciousness and Cognition*, (8): 173–185.
- Rupert, R. (2009). *Cognitive Systems and the Extended Mind*. Oxford: Oxford University Press.
- Searle, J. R. (1997). “Breaking the Hold: Silicon Brains, Conscious Robots, and Other Minds”. in: Flanagan, O. J., Block, N., Guzeldere, G. (ed) *The Nature of Consciousness*. Cambridge: MIT Press.
- Singer, W. (2003). “Synchronization, binding and Expectancy”. in: Arbib, M. (ed) *The Handbook of Brain Theory and Neural Networks*. Cambridge: MIT Press.
- Van Leeuwen, C., Verstijnen, I., Hekkert, P. (1999). “Common Unconscious Dynamics Underlie Uncommon Conscious Effects: A Case Study in the Interactive Nature of Perception and Creation” in: Jordan, J. S. (ed) *Modelling Consciousness Across the Disciplines*. Lanham, MD: University Press of America.
- Vold, K. (2015). “The Parity Argument for Extended Consciousness”, *Journal of Consciousness Studies*, (22): 16 – 33.
- Vold, K. (2016). “The What and Where of Mental States: On What is Distinctive about the Extended Mind Thesis”. *Minds Online*. <http://mindsonline.philosophyofbrains.com/2016/2016-2/the-what-and-where-of-mental-states-on-what-is-distinctive-about-the-extended-mind-thesis/>.

Extended Abstract in English

On The Possibility of Extended Consciousness

In this paper, I examine both the extended mind thesis and the extended consciousness thesis, where the former somehow gave way to the latter. In the first part, the main issues concerning the extended mind are discussed briefly. Some of the leading objections are also presented and David Chalmers' recent comments on the issue are represented accordingly. It can be said that the extended mind thesis has been criticized in various aspects over the years, which has led to further explanations and/or modifications concerning the original thesis. Although there are manifold distinct facets within the thesis, in this paper, special emphasis is placed on the 'parity principle', some thought experiments (and their relation to the thesis) and 'perception-action' dependence. It should be stated that discussions about the extended mind thesis are wide and diverse, while only issues related to the extended consciousness thesis are briefly examined in the first part.

In the second part of the paper, I focus my attention on the extended consciousness thesis. I, firstly, examine Andy Clark's refutations of those who argue for the extension of consciousness. It seems that, although there might be singular and less essential causes prompting Clark to repudiate arguments in favour of consciousness extension, the most prominent assertion comes with the emphasis on 'direct' and 'fast' operations, where conscious processes are concerned. While conscious processes *necessitate* 'high-bandwidth' interaction, non-conscious cognitive processes do not. Thus, the speed of information transfer necessarily excludes embodied and external processes to be counted as extended consciousness. Since the objects in the environment act as 'low-pass filters', they cannot *constitute* (albeit partly) conscious processes. Despite this assertion by Clark – and Chalmers, in parallel – some others still believe that consciousness can be extended. I analyse two of these others, namely, Victor Loughlin and Karina Vold. Loughlin, opposing Clark and Chalmers, states that consciousness extends in specific cases, while giving an example quoting Clark himself. The thought experiment exemplifies an artist and a sketch. Loughlin says that, while sketching, the artist relates to the sketch. *Looping* cognitive processes from the artist to the sketch and from the sketch to the artist represents a constant consciousness flow. Loughlin claims that the process of sketching is an example of extended consciousness. Further, he refers to some empirical data, based on the declarations of subjects, while suggesting that, under similar conditions, subjects repeatedly go through an "AHA point", or a recognition moment, that significantly refers to a conscious reaction in the looping flow. The other point that Loughlin draws our attention to is the absence of a necessary and sufficient relation between speed and conscious states. There can only be a necessary relation if there is. Thus, according to Loughlin, Clark must suggest some other criteria to account for consciousness internalism. In turn, some external states can suffice – partly – for the constitution of conscious processes for Loughlin.

Karina Vold, again opposing Clark and Chalmers, also says that consciousness may be extended in some cases, while believing that the speed criterion is not a necessary criterion concerning conscious processes. She signifies that, sense data, which correspond to light reflecting from objects, travel at the speed of light and achieve our neural system. Therefore, it can easily be seen that non-neural information transfer is even faster than the neural flow of information. Besides, where two silicon chips are concerned, one can say that, again, the looping between these two chips would be many times faster than in the case of our neural systems. So, what is the issue then? If it is the 'directness' of neural relations, we can say that there is no significant difference between light-to-eye and light-to-eyeglasses-to-eye routes. No speed criteria would be needed then. Vold

also suggests that the parity principle can be adapted to extended consciousness too, even supporting her adoption with a thought experiment concerning silicon chip modifications to the brain. Chalmers, in responding to Vold, states that the criterion depending on speed should be abandoned; but, what is important is ‘directness’. Meanwhile, the “control mechanism of these immediate relations” is consciousness or conscious states or processes. Thus, both directness (in the sense of neural directness) and control are needed to talk about conscious states. No extended consciousness is possible for Chalmers.

I can say that I still regard Loughlin’s and Vold’s criticisms as essential; and, keeping in mind the fact that Chalmers states that, as yet, has no sufficient conditions for directness, it can be said that the chances are now higher for accepting extended consciousness than before.

